

**MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARI TARBIYACHI PEDAGOGNING
PSIXOLOGIK YONDASHUVLARI**

Rustamova Surayo G'ofurovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.02.1.069>

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachi-pedagoglarni psixologik bilimlari, bolalar bilan bo'ladigan munosabatlaridagi psixologik yondashuvlar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: tarbiyachi-pedagog, bola shaxsi, psixologik bilimlar, trayektoriya, psixologik ko'mak, bola tarbiyasi.

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ПЕДАГОГА ДОШКОЛЬНЫХ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ**

Рустамова Сурайо Гафуровна

Узбекский государственный университет мировых языков – преподаватель

Аннотация. В данной научной статье освещены психологические знания педагогов дошкольных образовательных учреждений, психологические подходы в их отношениях с детьми.

Ключевые слова: педагог-педагог, личность ребенка, психологические знания, траектория, психологическое сопровождение, обучение ребенка.

**PSYCHOLOGICAL APPROACHES OF THE TEACHER OF PRESCHOOL
EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Rustamova Surayo Gafurovna

teacher of Uzbekistan State University of World Languages

Annotation. This scientific article highlights the psychological knowledge of teachers of preschool educational institutions, psychological approaches in their relationships with children.

Key words: teacher-teacher, child's personality, psychological knowledge, trajectory, psychological support

Kirish. Bugungi kunda maktabgacha ta'limda amalga oshirilayotgan modernizatsiya jarayonlarida zamonaviy pedagog-tarbiyachi kadrlarni tayyorlash muammosi dolzarb hisoblanadi. Jamiyatning bo'lajak a'zosining shakllanishi bog'cha va tarbiyachidan boshlanadi. Shuning uchun bog'cha tarbiyachi bo'lish muhim, sharafli va juda muhim. Maktabgacha ta'lim muassasalarida zamonaviy bog'cha tarbiyachi-pedagogda psixologik kompetensiyaga, psixologik bilimlar, odob-axloq, bolalarga muhabbat, pedagogik mahorat, ijodiy salohiyat ham zarurdir.

O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonunining 11-moddasida: «Maktabgacha ta'lim bola shaxsini sog'lom va yetuk, maktabda o'qishga tayyorlangan tarzda shakllantirish maqsadini ko'zlaydi. Bu ta'lim olti-yetti yoshgacha oilada, bolalar bog'chasida va mulk shaklidan qat'iy nazar, boshqa ta'lim muassasalarida olib boriladi»1, deb ta'kidlangan. Darhaqiqat, maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirish, barkamol avlod ta'limtarbiya jarayonining tarbiyachilar tomonidan to'g'ri tashkil etilishini ta'minlashda tarbiyachilarning kasbiy mahorati hamda ularning malakasini oshirish jarayonini samarali tashkil etish muhim hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatini tubdan isloh qilish ishlari pedagog-tarbiyachilarga mas'uliyatli vazifalarni yuklaydi. Hozirgi davr talablariga mos pedagog-tarbiyachi axloqiy-ma'naviy jihatdan yetuk, ijtimoiy faol, ijodiy faoliyatga moyillik yangicha kasbiy dunyoqarash shuningdek, o'zgarayotgan zamon talablariga moslasha olish qobiliyatiga ega bo'lishlari talab etiladi. Tarbiya berish jarayonida bolalarda nafaqat qoida va xulq-atvor me'yorlari, balki barcha ijobiy fazilatlarni, nutq va tafakkurni shakllantiriladi. Buning uchun tarbiyachida pedagogik mahorat va psixologik bilimlar shakllangan bo'lishi lozim. Pedagogik mahorat inson tarbiyasini amalga oshiruvchi o'quv-tarbiya ishlarining samarali olib borishga yordam qilsa, bolalar psixologiyasini tushunib yoshiga bog'liq

munosabatlarni, uyin mashg'ulotlarini tashkil etishga harakat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Maktabgacha ta'lim muassasasida rivojlanayotgan bolalar psixologiyasiga oid ilmiy tadqiqotlarni L.S. Vygotskiy, A.N. Leontyev, V.P. Zinchenko, I.A. Zimnyaya, K. Rodjers, A. Maslou, G.M.Andreeva, A.I.Donsov, A.L.Juravlev, Ya.J.Kolominskiy, R.S.Nemov, J.I.Umanskiy, A.S.Chernishevlar va zamonaviy maktabgacha ta'lim muammolari bo'yicha A.G.Asmolov, J.I.A.Venger, V.V.Davydov, A.V.Zaporojes, V.T.Kudryavsev, V.S.Muxina, D.B.Elkoninlar ilmiy psixologik xulosalarini bildirib o'tgan. Ellen Sandler Brochus maktabgacha yoshdagi bolalarning matematik qobiliyatlariga ta'sir ko'rsatuvchi matematik o'yinlarni tajribadan o'tkazgan. A.Kuznesov va uning hamkasblari axborot texnologiyalardan foydalanishning maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga ta'sirini o'rganishgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Maktabgacha ta'lim kedajakda bola shaxsining shakllanishi va uni muvaffaqiyatga tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Hozirgi kunda bog'cha tarbiyachi pedagogdan yuqori darajadagi kasbiy mahorat, psixologik kompetensiyaga bo'lishi talab qilinadi. Bizga ma'lumki, maktabgacha ta'lim bilan bog'liq ko'plab muammolar mavjud. Asosiy muammolardan biri - malakali pedagog-tarbiyachilarning yetishmasligi bo'lsa, yana bir muammolardan biri maktabgacha ta'lim muassasalarining psixologik yagona uslubiy bazasi va standartlari yo'qligi. Maktabgacha ta'lim muassasalarda faoliyat ko'rsatayotgan pedagog-tarbiyachilarga psixologik ko'mak beruvchi o'quv-uslubiy qo'llanmalar, innovatsiyalar bilan boyitilgan pedagogik texnologiyalarni joriy etib borishimiz lozim.

Tahlil va natijalar. Zamonaviy bog'cha tarbiyachi-pedagogda bolani tarbiyalashda individual ta'lim trayektoriyasi joriy etilishi maqsadga muvofiqdir. Bola shaxsining uzluksiz tarbiya jarayonlari bilan bog'liq milliy qadriyatlarimiz o'z ichiga oladigan psixologik xizmat dasturlari bilan tanishib borishini yo'lga quyish zarurati tug' ilmoqda. Maktabgacha ta'lim muassasalarda faoliyat ko'rsatayotgan pedagog-tarbiyachilar bolalar salomatligi, ularning farovonligi haqida g'amxo'rlik qilishi, bolalarni o'rganuvchi psixologik xaritalarni, xujjatlarni saqlash va kelgusi ishlarni rejalashtirish kabi ishlar bilan band bo'ladi. Maktabgacha ta'lim muassasalarda tarbiya-pedagogning ishi doimiy ravishda o'z ustida ishlashni, ijodiy fikrlashni, izlanishlarni talab qiladigan faoliyatdir.

Bugungi kunda tarbiyachi-pedagoglarga tarbiyalanuvchilarning ota-onalari, umuman jamoatchilik tomonidan qo'yiladigan talablar yuqori, ular yaxshi ta'lim-tarbiyani yo'l quyish, shaxsiy va kasbiy fazilatlar bo'lishi, tarbiyachining malakali nutqi, tarbiyachi-pedagogning munosib ko'rinishi va qiyofasi, zarur bo'lgan maxsus bilim, ko'nikma va malakalar ega bo'lishini talab qiladi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyachi-pedagogning grammatik jihatdan to'g'ri nutqi bo'lishi kerak, sababi bolaning so'z boyligi endigina shakllanayotgan, lekin juda tez o'sib borayotgan yoshda, atrofdagi til muhiti toza, to'g'ri, jarangsiz va hokazo bo'lishi kerak. Tarbiyachi-pedagogning nutqi bolaga sodda va tushunarli bo'lishi kerak, lekin ayni paytda aniq va mantiqiy bo'lishi kerak. Bolaning nutqi shakllantirish so'z boyligini boyitishni tarbiyachi-pedagog tomonidan e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi.

Bolalar bog'chasida bolaning tarbiyasiga ta'sir qiluvchi asosiy shaxs tarbiyachi-pedagogdir. Tarbiyachi-pedagog o'z kasbini chin dildan sevadigan, bolalarga mehri bo'ladigan, bola psixik rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi mashg'ulotlarni me'yorida olib boruvchi mutaxassisdir. Shunday bo'lsada, bolalar bog'chasi tarbiyachi-pedagogning roli juda kam baholanadi, chunki uning bolaga ta'siri har doim ham oson emas. Maktabgacha yoshdagi bolalik davrida bolaning shaxs sifatida rivojlanishi bog'cha davridan boshlanadi.

Bolaning yashash sharoitini o'zgarishi, ta'lim-tarbiya mazmuni va usullarini o'zgarishini ham taraqqiyotga ta'sir etishini alohida e'tiborga olish lozim. Bog'cha davrida bolaning turmush tajribasi deyarli yo'q bo'lgani uchun uni hamma narsa qiziqtiradi, ko'p savollar bera boshlaydi. Bog'chada bolaning barcha ko'nikmalar, kognitiv rivojlanishi va ijtimoiy xulq-atvorining dastlabki ko'rtaklari shakllanadi. Shu sababli ham tarbiyachi-pedagoglardan bola psixologiyasiga oid bilimlarni bilishi talab qilinadi. Tarbiyachi-pedagoglarning o'z tajribalaridan foydalanib to'g'ri munosabatlarni o'rnatib borishi, ijobiy emosionallik muhitini yaratishi, bola mehnatini ijobiy baholashi, bolaga amaliy yordam berishi, hamdardlik bildirishi bolaning ijtimoiylashuviga yaxshi ta'sirini ko'rsatadi. Bolalar bog'chasini ko'plab otalar va onalarning sevimli joyi hisoblanadi. Ota-onalar har kuni ertalab bolasini ushbu qulay muassasaga olib borganida xotirjam va ishonib farzandini topshirib ketadi. Demak, tarbiyachi-pedagogdan katta mas'uliyatni talab qilinishi tabiiy. Har qanday tarbiyachi-pedagogning faoliyati psixologiya bilan uzviy bog'liq, chunki ular bolalar bilan ishlashlari kerak. Yosh bolalar ish paytida e'tiborga olinishi kerak

bo'lgan bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega, ya'ni juda zarur bo'lgan hissiyotlarini bilishi, bolani ovqatlantirish, bolani hushyor saqlash, uning xatti-harakati va ko'nikmalarini shakllantirish, uning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash erta bolalik davrida alohida ahamiyat kasb etadi. Ilk bolalik davridagi atrof-muhitga qiziqish ixtiyoriy holda bo'lmaydi, bola ko'p narsalarni bilishini xohlayotgan paytida bir-biriga to'g'ri kelmaydigan savollarni beradi. Bolalarni savollariga to'g'ri javob berishimiz lozim. Yoshi kattalar bolaning hohish-istaklarini tushunmasligi, bolaning ixtiyorsiz xatti-harakatiga batamom qarshilik ko'rsatishi yoki bola kutgan javobni bera olmasligi kattalar bilan muloqotda psixik jihatdan qoniqmaslik hosil qiladi,

Tarbiyachi-pedagogning asosiy vazifasi maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarni ijtimoiylashtirishga yordam berishdir. Bu ko'p jihatdan bolaning yangi jamiyatga qanchalik moslashishi, tengdoshlari bilan aloqa o'rnatishi va muhim ijtimoiy ko'nikmalarga ega bo'lishi tarbiyachiga bog'liq. Bolalar bog'chalarida tarbiyachi nafaqat ijtimoiylashuvga yordam beradi. Ota-onalar bilan birgalikda u bolalarga asosiy ko'nikmalarni - mustaqil ravishda muloqotga kirishish, kiyinish, ovqatlanish, yuvinishlarni ham o'rgatadi.

Darhaqiqat, tarbiyachi-pedagog psixologiyasi uning pedagogik faoliyatini amalga oshirish jarayonida namoyon bo'ladi, shakllanadi va o'zgaradi. Pedagogik faoliyatning kasbiy maqsadi yosh avlodni tarbiyalash hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyati o'ziga xos tashkil etish shakllari, mazmuni va amalga oshirish usullariga ega. Maktabgacha ta'lim muassasalari pyedagogik faoliyatining mazmuni va psixologiyasi, birinchi navbatda, ijtimoiy omillar - bog'cha tarbiyachisining jamiyatdagi o'rni va funksiyalari, jamiyatning o'qituvchiga qo'yadigan talablari, so'ngra ijtimoiy-psixologik omillari, tarbiyachi atrofidagi odamlarning ijtimoiy umidlari bilan belgilanadi.

Bizga ma'lumki, ta'lim tizimini insonparvarlashtirish, uning rivojlanishining hozirgi bosqichini tavsiflovchi pedagogik kadrlarning umumiy va kasbiy tayyorgarligiga, ularning ijodiy individualligini namoyon etishga yuqori talablar qo'yadi. Faoliyatning individual uslubi kasbiy mehnatni individuallashtirish jarayonining muhim xususiyatlaridan biridir. Maktabgacha ta'lim faoliyati murakkab va ko'p komponentli, uning tarkibiy qismlarining xilma-xildir. Bog'cha hayotiga taalluqli uslubiy yondashuvlarini taqoza etmoqda.

Bolalar bog'chasi tarbiyachi-pedagogning asosiy vazifasi psixikaning rivojlanishi uchun me'yoriy shart-sharoitlarni ta'minlash, bolaning xulq-atvoriga salbiy ta'sir ko'rsatadigan sharoitlarni to'g'irlash, aqliy rivojlanish jarayonida og'ishlarni tezda aniqlash, bolaning keyingi rivojlanishini bashorat qilish, aqliy rivojlanishning mumkin bo'lgan muammolarining zarur profilaktikasini amalga oshirish, ehtimol hatto mutaxassis - psixologning yordamiga murojaat qilish zarurdir. Qolaversa, bola psixikasi haqidagi bilimlar yaxlitlik, umumiylik va tizimlilik bilan belgilanishi kerak, bu bola psixikasi rivojlanishining individual yo'nalishlari, uning faoliyati shakllari, aqliy xususiyatlari va jarayonlari, qobiliyatlari va motivlari o'rtasidagi munosabatlarni tushunish lozim. Bolalar bog'chasi tarbiyachisi tomonidan bolalarni o'rganish, ularning xatti-harakatlarining sabablarini tushunish, moyilligini aniqlash va rivojlanishi uchun sharoit yaratishga amaliy e'tibor qaratilishi talab qilinadi.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachi-pedagoglardan mas'uliyatli psixologik yondashuvlarni talab qiladi. Tarbiyachi-pedagoglarni psixologik bilimlarini, psixologik o'quv-uslubiy qo'llanmalar bilan ta'minlash ishlarini takomillashtirib borish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

Ўзбекистон Республикасининг қонуни. Мактабгача таълим ва тарбия тўғрисида. Т.: 2019 йил 16 декабрь, ЎРҚ-595-сон. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 17.12.2019 й., 03/19/595/4160-сон).

Мирзиёв Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халқимиз билан бирга қурамыз.-Т.: Ўзбекистон, 2017-488 б.

Абдақимова М.К. Ўзбекистон Республикасида мактабгача таълим тизими тараққиётининг ташкилий –педагогик асослари (1991-2000 йй). Дисс. пед.фан.ном.-Т.: 2004.-176 б.

Быкова Н.А. Проблемы развития дошкольного образования в современном мире. Инновации в науке. – 2016. – № 6 (7). С. 25-28

Дуброва В.П. Теоретико-методические аспекты взаимодействия детского сада и семьи: Учебное пособие. – Минск, 1997. – 74 с.